

Resum de la ponència

Disseny intel·ligent o intel·ligència negada?

Juli Peretó

Matinal de l'evolució

Jardí Botànic de la Universitat de València, 27 de maig de 2006

Referència bibliogràfica

J. Peretó "El disseny intel·ligent i l'assalt a la ciència"
Revista *L'Espill* núm. 22 (primavera 2006, en premsa)

Diu el president George W. Bush que els escolars tenen el dret a conèixer totes les versions explicatives del món. I que, en aquest sentit, és legítim ensenyar creacionisme en la classe de biologia. No cal ser molt llest per adonar-se de la manipulació i la fal·làcia que n'hi ha darrere. S'està transmetent al públic la falsa idea que la teoria evolutiva és monolítica i dogmàtica. Res més lluny de la realitat. La teoria evolutiva és rica en matisos, plena a vessar de controvèrsies, de riquesa explicativa però també de llacunes encoratjadores. No n'hi ha el menor dubte del poder educatiu de mostrar als estudiants les controvèrsies, de reflexionar sobre els arguments, de prendre posicions en el debat, de prendre consciència de la provisionalitat i la vulnerabilitat intrínseques de les veritats científiques universals.

Definitivament no n'hi ha dues vores enfrontades, malgrat els esforços del *Discovery Institute*, baluard del disseny intel·ligent, de presentar-se com una alternativa científica al neodarwinisme. El que sí que n'hi ha és una estratègia política, que fa furor als EUA, representada pel lema *teach the controversy*. Però no n'hi ha, ni en pot haver per impossibilitat epistemològica, cap debat entre el creacionisme i l'evolucionisme. Perquè són actituds intel·lectuals que es mouen en plànols paral·lels, sense possibilitat d'intersecció. Una ciència experimental, com la biologia, es basa en la universalitat de les seues veritats, contrastables i verificables per qualsevol en qualsevol lloc. Per qualsevol persona independentment de les seues intimitats religioses o ideològiques, si investiga honestament i rigorosa. Tanmateix, les veritats creacionistes no són universals. Són fortament dependents de la cultura i l'educació. No totes les religions són

creacionistes de la mateixa manera, ni estan inspirades pels mateixos principis, ni contenen les mateixes obligacions dogmàtiques. No totes fan creure en una divinitat personal i única. Totes no ofereixen la mateixa narració de com va anar tot al principi, ni tenen tan sols el mateix concepte de l'origen de tot plegat. Fins i tot n'hi ha creences que manquen per complet de mites de la creació o tenen una visió del temps cíclica, sense principi ni final.

La polèmica sobre l'ensenyament de la "controvèrsia" és molt actual als EUA i ja ha generat un bon nombre de discussions públiques i declaracions institucionals i acadèmiques a tot el món. La solemne *Declaració de la Royal Society en defensa de l'evolució* d'abril de 2006 és un fet insòlit en el mateix país on nasqué Darwin, que dóna mesura de l'abast del problema i que ens posa en guàrdia davant la complaença.

És molt remarcable el resultat del procés judicial contra el Consell escolar de Dover (Pennsylvania) de desembre de l'any passat. La sentència del jutge federal John E. Jones III és impecable i modèlica. Són 139 pàgines de testimonis i raonaments que desemascaren radicalment l'anomenada "teoria del disseny intel·ligent", neguen el seu suposat caràcter científic i revelen la veritable intenció dels proponents: colar l'ensenyament religiós en l'escola pública, cosa que viola el principi constitucional de separació església-estat. Per al jutge Jones queda perfectament demostrat que el disseny intel·ligent és una fal·làcia, el creacionisme de sempre disfressat de teoria científica. I, per tant, és anticonstitucional ensenyar-lo en l'escola pública.

Darwin's black box: the biochemical challenge to evolution, publicat pel bioquímic Michael J. Behe en 1996 és, sense exagerar, el llibre que més ha influït en les discussions recents sobre creacionisme, un veritable tractat fundacional del neocreacionisme que ha alçat una polseguera a favor i en contra de proporcions fabuloses. L'argument central del llibre és que Darwin fracassa a escala molecular. Behe es recrea en l'interior de les cèl·lules on n'hi ha una munió d'estructures d'una complexitat extraordinària, basades en la interacció de peces menors que encaixen perfectament i que no tenen cap sentit aïllades. Tampoc no tindria sentit

funcional un sistema al que li manqués alguna de les peces. Això és el que l'autor anomena *complexitat irreductible*. Els exemples preferits de Behe són el flagel bacterià –l'aparell de locomoció–, el procés de coagulació de la sang o el sistema immune. L'examen detallat d'aquests i d'altres sistemes moleculars, així com l'anàlisi comparada amb sistemes similars en molts organismes, de tota l'escala filogenètica, demostren clarament que la complexitat irreductible del flagel bacterià, per exemple, no és real, tan sols és aparent. Els sistemes naturals no segueixen els nostres esquemes lògics. Som nosaltres els que hem de deduir, a partir de documentació molecular tan fragmentària com críptica, per quins camins, per quins processos s'han estructurat al llarg de la història evolutiva aquestes organitzacions tan complexes.

Paradoxalment Behe ens està plantejant un problema que fou resolt fa segle i mig pel mateix Darwin quan va analitzar les dificultats de la teoria al seu llibre sobre l'origen de les espècies. I molt ben resolt. Un cas evident per a ell era l'existència d'òrgans d'extrema complexitat i perfecció, com l'ull dels animals, i com explicar els seu origen per selecció natural. Donada la impossibilitat d'analitzar totes i cadascuna de les etapes intermèdies en la formació evolutiva d'un ull, perquè representen estadis extingits, la imaginació i el mètode comparat ve en el nostre ajut. A escala molecular, i ací és on Behe fa trampa, també podem emprar el mètode comparat i cercar estructures moleculars més simples –com un ull incapaç de formar imatges nítides– però amb una funcionalitat útil per a la supervivència de l'organisme que les posseeix. Una funcionalitat que, com prescriu el procedir barroer i imprevisible de l'evolució, no serà exactament la mateixa en el producte final.

Behe també introdueix un parany epistemològic en la seua argumentació. Cerca un exemple d'estructura molecular complexa. Es pregunta si els científics han esbrinat tots i cadascun dels passos intermedis de la seua història evolutiva. Si la resposta és negativa, aleshores, això demostra que ha estat dissenyat per una força sobrenatural. És a dir, l'únic criteri per reconèixer una estructura irreductiblement complexa és que no podem postular cap explicació evolutiva. I si d'ací una setmana, un mes, un any o un segle algú la troba? Per als casos que sí que podem proposar

esquemes lògics evolutius, Behe admet l'evolució; per a d'altres, es limita a fer citacions parcials i descontextualitzades. És a dir, les seues conclusions estan sovint basades en l'eliminació del context, en la informació parcial que subministra en el seu llibre. La teoria del disseny intel·ligent és una desvergonyida acceptació de la ignorància i una vergonyosa abdicació de poder sortir-ne.

Des de la teoria del disseny intel·ligent n'hi ha a més una *asimetria* en la demanda explicativa a la teoria evolucionista que no és comparable a altres teories científiques. Ningú no demana saber, centímetre a centímetre, com es van formar els Alps durant els darrers 200 milions d'anys. Ningú no posa en dubte la teoria de la tectònica de plaques perquè no tinguem –ni podem tenir!– aquesta narració detallada. Tanmateix Behe nega la validesa de la teoria evolutiva perquè no disposem de l'explicació, pas a pas, de l'origen de les estructures complexes contingudes a la cèl·lula. En conclusió, admetre implícitament la derrota de la raó, ens obliga a seguir una senda acientífica: no podem explicar-ho perquè tot és el resultat del caprici d'una ment inescrutable.

La teoria del disseny intel·ligent no pot ser qualificada de científica per cap dels criteris de demarcació usuals. El jutge Jones en va fer una anàlisi minuciosa a la sentència del cas Dover. Però, resumidament, podem dir que la teoria del disseny intel·ligent, per definició, no és vulnerable, ni provisional, ni universal. Representa un cas d'incredulitat evolutiva general. El nivell de detall exigit a les explicacions és absurd. Es basa en l'absència d'explicació i, per tant, és resultat, en el millor dels casos, d'una impaciència científica quan no de la ignorància. És potser la proposta d'uns científics mandrosos que volen fer entrar explicacions sobrenaturals, il·legítimes i innecessàries, en la descripció de la natura. En altres paraules, un assalt a la ciència des del fonamentalisme religiós. En aquest sentit, és il·lustratiu l'inquietant fervor amb el que s'escampa aquesta idea del disseny intel·ligent a diferents països i confessions des dels EUA, on hi rep un suport governamental notable. Tots els fonamentalistes religiosos es poden posar d'acord almenys en la seua oposició radical a les explicacions científiques de la naturalesa.

Els escrits crítics amb el creacionisme i el disseny intel·ligent sempre remarquen i contraposen l'actitud de l'Església catòlica davant l'evolució front al radicalisme de certs grups protestants, seguidors del literalisme bíblic. La citació clau és el discurs de Joan Pau II el 22 d'octubre de 1996 davant l'Acadèmia Pontifícia de Ciències, quan va reconèixer que l'evolució és «més que una hipòtesi» i en remarcà el caràcter científic. Tanmateix, el dominicà Christoph Schönborn, cardenal arquebisbe de Viena, ha publicat un breu però significatiu text que ha assolit un inesperat ressò. El pitjor de *Finding design in nature* (*The New York Times*, 7 de juliol de 2005) no és que el seu prominent autor, reconegut teòleg editor del catecisme universal, prengui partit a favor del disseny intel·ligent –cosa legítima com a pura opinió personal. En aquest article Schönborn qualifica el discurs de Joan Pau II de 1996 de «vague i sense importància» i explícitament desautoritza tots aquells que en fan referència per il·lustrar la compatibilitat del magisteri eclesial amb la teoria científica de l'evolució. Res fa pensar que l'arquebisbe de Viena siga un franc-tirador.

Setmanes després d'aparèixer aquell text, es va publicar una carta oberta al Papa Benet XVI, signada pel físic teòric Lawrence Krauss i els biòlegs Kenneth Miller i Francisco Ayala, demanant-li que aclaresca la posició de l'Església. Per bé que alguna veu notable, com la del jesuïta George Coyne director de l'Observatori Vaticà, ha desqualificat les opinions de Schönborn, aquest ha reconegut que compta amb l'aquiescència de l'actual pontífex. En els darrers mesos Schönborn ha concedit entrevistes, ha publicat textos i ha tractat de refinar les seues propostes, vulguent diferenciar entre l'estudi científic de l'evolució biològica, que accepta com a tal, i les “explicacions darwinistes” –o “neodarwinisme”– que qualifica d'excessos ideològics. Siga com siga, els futurs canvis en la Cúria i la línia de discussió encetada per Schönborn poden ser claus per entendre i aclarir la posició veritable de l'Església catòlica respecte a l'evolució.